

montants qu'elle doit à la créditrice pour quelque motif que ce soit.

... Cette indemnité sera calculée comme suit:

- 10% sur la tranche de 1 FB à 500.000 FB (12.394,68 EUR);
- 3% sur la tranche dépassant 500.000 FB (12.394,68 EUR).

25. Le cumul d'une clause pénale forfaitaire avec des intérêts de retard conventionnels est licite dès lors que ceux-ci tendent à la réparation de préjudices différents, les intérêts ayant pour objet d'indemniser le créancier du chômage du capital pendant la durée du retard de paiement et le forfait indemnisant les frais exposés pour le recouvrement de la créance non payée à son échéance (correspondances, contrôles et imputations des paiements, frais de personnel, suivi du dossier, ...) (Liège 9 janvier 2003, *JLMB* 2003, 1507; Liège 16 octobre 1997, *JLMB* 1997, 1538; Bruxelles 6 mai 1997, *JT* 1997, 565; Liège 25 mai 1993, *RDC* 1994, 1066).

En outre, Buprogerim estime à tort qu'il y a lieu de ramener le montant de la clause pénale au montant de l'indemnité de emploi stipulée au contrat de crédit.

En effet, l'indemnité de emploi vise à indemniser un dommage distinct, à savoir le préjudice qui résulte de la nécessité de replacer le capital avant le terme qui était contractuellement prévu pour son remboursement.

26. Buprogerim critique le fait que le montant de la clause pénale soit exclusivement fonction du montant de la créance.

Une clause pénale forfaitaire ne perd cependant pas son caractère indemnitaire du fait que son montant est établi en fonction d'un pourcentage de la créance. En effet, il est notamment permis de supposer que plus le montant de la créance est élevé, plus les difficultés de recouvrement seront importantes.

27. Eu égard au montant de la dette à la date de la dénonciation, le montant de la clause pénale telle que calculée selon

la disposition contractuelle susvisée s'élève à la somme de 51.803,29 EUR.

Ce montant excède manifestement le montant que les parties pouvaient fixer pour réparer le dommage résultant des frais de recouvrement de la créance en cas de résolution du crédit (art. 1231 du Code civil).

Il y a donc lieu de réduire le montant de la clause pénale à la somme de 20.000 EUR.

7. Sur la réouverture des débats

28. Il convient d'ordonner la réouverture des débats afin de permettre aux parties d'établir de nouveaux décomptes compte tenu de ce qu'il a été statué dans le présent arrêt.

Pour ces motifs, la cour,

Statuant contradictoirement,

Ecarte des débats les nouvelles pièces 16/2, 17 et 18 du dossier de l'appelante.

Ordonne la réouverture des débats afin que les parties établissent de nouveaux décomptes en fonction des motifs susdits.

– Dit que ces décomptes devront être déposés par la SA Crédit Professionnel au greffe de la cour et communiqués à l'autre partie, au plus tard le 15 octobre 2009;

– Dit que la SA Bureau d'Etudes, de Promotion et de Gérance immobilières, en abrégé Buprogerim, devra avoir fait valoir ses observations pour le 19 novembre 2009 au plus tard, en les déposant au greffe de la cour et en les communiquant à l'autre partie pour cette date;

– Dit que la SA Crédit Professionnel pourra faire valoir ses ultimes observations, dans les mêmes conditions, pour le 5 décembre 2009 au plus tard.

(...)

Noot

1. Het hierboven weergegeven arrest verdient om drie redenen de aandacht. Vooreerst brengt het arrest de criteria in herinnering op grond waarvan een eenzijdige van de bankier uitgaande kredietbeëindiging als abusief kan worden aangemerkt.

Voorts neemt het positie in t.a.v. de kwestie of (bepaalde vormen van) kredietopeningen ook als lening op interest in de zin van het Burgerlijk Wetboek kunnen worden gekwalificeerd. Dat dit debat niet louter academisch van aard is, blijkt meteen ook uit het feit dat het hof artikel 1907, 3de lid, BW – een bepaling die interestverhogingsbedingen in leningovereenkomsten aan banden legt (zie hierna) – toepast op een investeringskrediet. *Last but not least* bevat het

arrest ook een belangrijke verduidelijking aangaande het soort interesten waarop artikel 1907, 3de lid, BW van toepassing is.

2. De vraag naar de kwalificatie van de kredieten als lening op interest, komt hier niet aan bod. Graag verwijs ik op dat punt naar de commentaar van Kathleen Bernaert in deze kroniek, onder het arrest van het hof van beroep te Brussel d.d. 12 februari 2009, een beslissing die betrekking heeft op de toepasbaarheid van artikel 1907**bis** BW (i.v.m. de wederbeleggingsvergoeding bij lening op interest).

3. Het argument van het rechtsmisbruik blijft – hoewel het maar zelden wordt aanvaard – met de regelmaat van de

klok in het contentieux van de kredietbeëindiging¹²⁵ opduiken¹²⁶. De omstandigheid dat de bankier het krediet in overeenstemming met de beëindigingsbedingen in zijn kredietvoorwaarden, heeft beëindigd, stelt zijn beslissing inderdaad nog niet vrij van kritiek. De rechtbanken kunnen de uitoefening van de daarin vervatte eenzijdige beëindigingsbevoegdheden nl. bijkomend toetsen aan de imperatieven van de goede trouw en het verbod op rechtsmisbruik. Zij beoordelen dan niet de regelmatigheid, maar de rechtmatigheid van de eenzijdige beëindiging.

4. Het hier besproken arrest – dat betrekking had op een kredietbeëindiging in toepassing van een uitdrukkelijk ontbindend beding¹²⁷ – toont aan dat dergelijke toetsing niet te ruim mag worden opgevat.

In casu verweet een kredietnemer (die blijkbaar aanzienlijk wat achterstallige betalingen op zijn investeringskrediet had laten optekenen) de bankier dat hij het krediet op een abusieve wijze had beëindigd. Hij zou de bankier een voortijdige aflossing van het gehele investeringskrediet in het vooruitzicht hebben gesteld, en toch besliste de bankier om het krediet te beëindigen. Mocht de bankier nog wat geduld hebben geoefend i.p.v. het krediet te beëindigen, dan was de kredietnemer bij de terugbetaling van het krediet enkel een wederbeleggingsvergoeding verschuldigd geweest en zouden het interestverhogingsbeding (zie hierna) en de strafbedingen buiten toepassing zijn gebleven, zo luidde de stelling. Op die manier trachtte de kredietnemer aan de betaling van die extra kost te ontsnappen.

5. Het hof wijst de vordering – in navolging van de eerste rechter – echter af. Onder verwijzing naar de intussen klassiek geworden studie van Stijns, oordeelt het dat rechtsmisbruik in deze context een kennelijk onevenwicht veronderstelt tussen enerzijds de contractuele wanprestatie van de kredietnemer en anderzijds de sanctionering ervan via het beroep op het uitdrukkelijk ontbindend beding¹²⁸. Rechtsmisbruik was in casu – gelet op het groot aantal achterstallige betalingen en de eerder gebroken betalingsbeloften – duidelij-

lijk niet voorhanden. Ook de andere overwegingen uit het arrest verdienen bijval. Er bestaat inderdaad geen enkele regel die de bankier verplicht om de belangen van zijn cliënt teel op de eigen belangen te laten voorgaan¹²⁹. De loutere vaststelling dat de beëindiging van het krediet eventueel van aard is om de cliënt schade te berokkenen, maakt deze – zoals het hof stelt – inderdaad nog niet onrechtmatig¹³⁰. En de hoven en rechtbanken toetsen de rechtmatigheid van een kredietbeëindiging inderdaad slechts op marginale wijze, zonder de eigen beoordeling automatisch in de plaats van deze van de bankier te stellen.

6. De kredietnemer trachtte de kost van het beëindigde krediet ook nog op een andere manier te drukken. Zoals zo vaak, voorzagen de kredietvoorwaarden dat er op het opeisbare debetsaldo na beëindiging van het krediet een hogere interest zou lopen dan deze die gedurende de looptijd ervan van kracht was. De kredietnemer voerde aan dat zulks strijdig is met het 3de lid van artikel 1907 van het Burgerlijk Wetboek. Hoewel deze bepaling onder het hoofdstuk ‘lening op interest’ van het BW voorkomt, achtte het hof van beroep die bepaling toch van toepassing op het hier verschaftte krediet¹³¹.

7. Het 3de lid van artikel 1907 BW luidt: “*In geen geval mag de verhoging van de interest wegens vertraging in de betaling een half percent per jaar op het verschuldigd gebleven kapitaal overschrijden.*” Zoals hierna nog zal blijken, lopen de meningen uiteen over de vraag welk soort bedingen deze bepaling nu juist viseert.

8. Een eerste type beding waarvan unaniem wordt aanvaard dat het onderworpen is aan artikel 1907, 3de lid, BW, is het verhogingsbeding m.b.t. de vergeldende¹³² interesten op de lening¹³³. Het betreft een strafbeding dat in werking treedt van zodra de ontlener een vervalddag vastgelegd voor de aflossing van de *interest* op zijn lening, niet of niet tijdig nakomt. Het beding voorziet in dat geval in een verhoging van de toepasselijke interestvoet en laat de uitlener aldus toe om m.b.t. de niet (tijdig) betaalde vervalddag¹³⁴ de verschul-

¹²⁵ Zie in het algemeen: S. STIJNS, “De beëindiging van de kredietovereenkomst: macht en onmacht van de (kortgeding)rechter”, *TBH* 1996, 101-167. M.b.t. de analoge problematiek van de beëindiging van een rekeningovereenkomst: K. VANDERSCHOT, F. VERMANDER, “Beëindiging en schorsing van de (bank)overeenkomst en sluiting van de (zicht)rekening” in *Algemene bankvoorwaarden*, Brussel, Bruylant, 2005, 435-514.

¹²⁶ Zie bv.: Brussel 11 april 2008, *Bank Fin.R.* 2009, 301; Brussel 1 februari 2008, *Bank Fin.R.* 2009, 297; Luik 6 maart 2003, *TBH* 2005, 167, noot M. DELIERNEUX en J.-P. BUYLE; Antwerpen 21 november 2002, *DAOR* 2003, 66; Kh. Brugge 24 juni 1997, *TBH* 1998, 840, noot M. DELIERNEUX en J.-P. BUYLE.

¹²⁷ Over het onderscheid tussen opzeggingsbedingen en uitdrukkelijke ontbindende bedingen, zie de randnr. 9 en 10 van het arrest, alsook: S. STIJNS, *o.c.*, 153, nr. 61; O. STEVENS, “De kortgedingrechter en de eenzijdige beëindiging van een kredietovereenkomst van bepaalde duur”, *Bank Fin.R.* 2002, 291-292, nrs. 12-13.

¹²⁸ S. STIJNS, *o.c.*, 127, nr. 27.

¹²⁹ In dezelfde zin: Luik 6 maart 2003, *TBH* 2005, 169.

¹³⁰ Zie reeds: P. VAN OMMESLAGHE, “La responsabilité du banquier dispensateur de crédit et droit belge”, *Rev. banque* 1979, 59.

¹³¹ Over dat kwalificatievraagstuk, zie de bijdrage van Kathleen Bernaert in deze kroniek.

¹³² De vergeldende interest (‘*intérêt rémunérateur*’) is de interest die de ontlener/kredietnemer verschuldigd is als tegenprestatie voor de terbeschikkingstelling van de lening/het krediet (C. BIQUET-MATHIEU, *o.c.*, 8, nr. 3; B. DU LAING, *(Geld)lening en krediet(opening)*, Brugge, die Keure, 2005, 484, nr. 502).

¹³³ Zie in het algemeen: C. BIQUET-MATHIEU, *o.c.*, 601-603, nr. 335; J. CATTARUZZA, “Le crédit bancaire” in *Guide juridique de l’entreprise*, 1995, 27, nr. 230.

¹³⁴ Enkel deze vervalddag, aan vervalddagen die op dat ogenblik nog niet opeisbaar zijn, wordt niet geraakt.

digde interest te herberekenen in functie van een hogere rentevoet dan deze die toepasselijk zou zijn geweest bij stipte betaling ervan.

De toepassing van artikel 1907, 3de lid, BW op dit soort bedingen brengt dan met zich mee dat deze verhoging van de toepasselijke interestvoet niet meer dan 0,5% per jaar mag bedragen.

9. Minder unanimiteit bestaat er over de kwestie of artikel 1907, 3de lid, BW ook het beding viseert waarin de uitlener de moratoire interest vastlegt die de ontlener verschuldigd is in geval van niet (tijds) aflossing van het *kapitaal* van de lening. Kredietovereenkomsten voorzien voor de berekening van die moratoire interest doorgaans in een rentevoet die (merkelijk) hoger ligt dan deze die voor de berekening van de gewone vergeldende interest van de lening wordt gebruikt. In de hier besproken zaak was precies een beding van dat type aan de orde. Het hof van beroep diende zich uit te spreken over de omstreden vraag of artikel 1907, 3de lid, BW ook dat soort verhogingen van de interest aan banden legt.

10. Volgens De Page heeft artikel 1907, 3de lid, BW slechts betrekking op de situatie waarin vergeldende interesten op hun vervaldag niet worden betaald¹³⁵. Het zou m.a.w. enkel toepasselijk zijn op de verhogingsbedingen m.b.t. die vergeldende interesten (zie *supra*, randnr. 8) en niet op bedingen die conventioneel vastleggen welke moratoire interest de ontlener verschuldigd is wegens niet-tijds aflossing van het kapitaal (zie *supra*, randnr. 9).

De (weliswaar schaarse) rechtspraak¹³⁶ en het overgrote deel van de rechtsleer¹³⁷ zijn echter in de andere zin gevestigd. Zij verwijzen vooral naar de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever bij het invoeren van deze bepaling in 1934 (*alle misbruiken inzake conventionele interesten onmogelijk maken*), als naar de algemene bewoordingen van de wet

(‘*verhoging van de interest wegens vertraging in de betaling*’). De rechtbank zou in toepassing van artikel 1907, 3de lid, BW dus ook de conventionele moratoire interest kunnen herleiden telkens wanneer deze in vergelijking met de normaal op het kapitaal verschuldigde vergeldende interest, neerkomt op een verhoging van meer dan 0,5% per jaar¹³⁸.

11. Het hof van beroep te Brussel sluit zich in het besproken arrest nu bij die laatste strekking aan. Het put daarvoor een bijkomend argument uit de verwijzing in het laatste lid van artikel 1153 BW (zoals gewijzigd bij wet van 23 november 1998¹³⁹) naar artikel 1907 BW. Ook het verweer van de bank dat de verhoging hier slaat op moratoire interest die pas na de beëindiging van het krediet verschuldigd is geworden, vindt in de ogen van het hof – omwille van de algemeenheid van de wettekst – geen genade.

12. In de mate dat de rechtspraak bepaalde (vormen van) kredietopeningen inderdaad als lening zou gaan kwalificeren, zullen de kredietinstellingen meer en meer met de gevolgen van artikel 1907, 3de lid, BW geconfronteerd worden.

De lege ferenda dient men zich – in navolging van Biquet-Mathieu¹⁴⁰ – alleszins de vraag te stellen of het niet verkieslijk zou zijn om deze bepaling uit het Burgerlijk Wetboek te schrappen, ten einde de toepassing ervan te beperken tot die specifieke wetgeving waarin de bescherming van de kredietnemer/ontlener centraal staat (de wet op het hypothecair krediet bv.). Via het gemeen recht (de art. 1153 BW en 1231, § 1, BW) beschikt de rechter reeds over voldoende mogelijkheden om overdreven strafbedingen en overdreven moratoire interesten te herleiden.

Oliver Stevens
Advocaat

¹³⁵. H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, T. III, Brussel, Bruylant, 1967, 157, nr. 121ter.

¹³⁶. Vred. Borgerhout 20 augustus 1970, *RW* 1970-71, 1153, instemmende noot H. SCHILTZ; Kh. Luik 20 januari 1959, *RCJB* 1960, 41 instemmende noot Y. HANNEQUART; Kh. Brussel 16 mei 1938, *JCB* 1939, 193.

¹³⁷. B. DU LAING, *o.c.*, 580, nr. 628; C. BIQUET-MATHIEU, *o.c.*, 606, nr. 336; I. DEMUYNCK, “De gereguleerde interesten inzake kredietovereenkomsten”, *T.Vred.* 1995, 69, nr. 7 en 81, nr. 30; L.-M. HENRION en E. BALATE, “Le contrôle du loyer de l’argent” in *Le droit du crédit: contrôle judiciaire et droit applicable en matière de crédit hypothécaire, Dossier TBH*, nr. 2, 1995, 29, nr. 50.

¹³⁸. De wettelijke rentevoet fungeert dan wel – op grond van art. 1153 BW – als ondergrens voor die herleiding (C. BIQUET-MATHIEU, *o.c.*, 606, nr. 336 *in fine*; zie ook randnr. 20 van het besproken arrest).

¹³⁹. “Onder voorbehoud van de toepassing van artikel 1907, kan de rechter, ambtshalve of op verzoek van de schuldenaar, de interest die werd bedongen als schadevergoeding wegens vertraging in de uitvoering, verminderen indien de bedongen interest kennelijk de ten gevolge van de vertraging geleden schade te boven gaat.”

¹⁴⁰. C. BIQUET-MATHIEU, *o.c.*, 606, nr. 336.